
I. ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ

УДК 343.37:330.341.1

ДИХОТОМІЯ РИНКУ ПРАЦІ: ТІНЬОВА ТА ОФІЦІЙНА СКЛАДОВІ

Н. М. КРАУС, кандидат економічних наук
(ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»)

Анотація. Досліджено питання атиповості зайнятості, що визначається як безробіття, а в більшості випадків тіньова зайнятість породжена офіційним безробіттям. Саме тому економічну категорію «дихотомія» було обрано для наукового розуміння проблемного стану ринку праці, наголошуючи саме на логічному протиставленні його двох складових: зайнятості та безробітти.

Розглянуто та проаналізовано загальний стан і тенденції ринку праці України протягом 2000–2012 рр. Визначено структуру тіньової зайнятості та її складові. Запропоновано доповнити класифікацію осіб і суб'єктів неформальної зайнятості додатковою групою, а саме: особи надомної праці – фрілансери (віддалені працівники) та коверкінг-центри (які спільно працюють).

Ключові слова: дихотомія ринку праці, тіньова зайнятість, неформальна зайнятість, офіційне безробіття, нелегальна діяльність, легалізація.

У різних економічних системах можна спостерігати таке явище, як тіньова зайнятість, що є наслідком існування тіньової економіки. Нелегальна зайнятість існує в усьому світі, але масштаби її поширення різняться. Її появу фахівці пояснюють різноманітними причинами, серед найсуттєвіших – лібералізація економіки, високе навантаження на фонд оплати праці, недосконалість нормативно-правової бази, що регулює стан ринку праці та зайнятості, стихійність міграції, особливості формування регіональних і глобальних ринків праці.

Країнами з найменшою питомою вагою тіньової економіки визнані Швейцарія, США, Австрія, де цей показник становить менше 10 % ВВП. Найгірші показники – від 60 до 70 % ВВП – у Грузії, Болівії та Азербайджані.

Небезпечним є й те, що процес тінізації в Україні постійно посилюється, і, за оцінками закордонних експертів і вітчизняних дослідників, коливається в межах 45–60 % ВВП.

Це, у свою чергу, свідчить про те, що заробітна плата бюджетників, у тому числі медиків і вчителів, повинна бути як мінімум удвічі більшою. Вони ж одержують менше не тому, що неякісні фахівці, а тому, що не беруть участі в розподілі доходів, що залишились у держави. Тисячі бізнесменів, що не працюють над прибутковою частиною бюджету, у витратах беруть активну участь.

Такий стан справ в економіці країни викликає нагальну потребу у здійсненні глибоких наукових досліджень діючого феномена, яким є «тіньова зайнятість». Крім того, вва-

жається, що масштаби нелегальної зайнятості пов'язані із рівнем авторитету держави, ступенем довіри громадян до суспільного устрою та їх упевненості, що держава розсудливо та помірковано витрачає кошти платників податків. Ці моменти впливають на податкову мораль громадян та, як наслідок, на їх готовність працювати в тіньовій сфері.

Дослідження цього явища останніми роками набуло значної актуальності, коли масштабність тіньових процесів досягла межі, за якою вони почали становити реальну деструктивну силу, яка негативно впливає на різні сфери суспільного життя і призводить до негативних наслідків. Пошук способів подолання цих процесів є найважливішим завданням та потребує як глибоких теоретичних узагальнень, так і конкретних практичних рішень.

Проблеми розвитку тіньового сектора економіки, корупції та методи боротьби з цими явищами досліджували у своїх працях З. Варналій, І. Жданов, І. Озерський, В. Попович, В. Предборський, І. Петрова, О. Рибчак, В. Ретунська, Є. Самойленко, А. Ставицький, В. Міненко, Ю. Латова, Е. Лібанова, І. Мазур, О. Шарікова та ін. Незважаючи на суттєві досягнення у цьому напрямі, невирішеними залишаються питання дихотомії ринку праці та

інструментів і заходів, що можуть сприяти деїнізації ринку праці в Україні.

Мета статті – дослідження особливостей виникнення та існування такого явища як дихотомія ринку праці. А саме поділу ринку праці України на дві складові: тіньову зайнятість і офіційне безробіття.

На етапі становлення інноваційної економіки, з одного боку, тіньовий сектор розв'язує проблему працевлаштування, а з іншого – наслідком нелегальної зайнятості є витіснення зі сфери суспільно-корисної праці легальних працівників, що веде до підризу трудового потенціалу під впливом понаднормового робочого дня [1, с. 49]. За оцінками роботодавців, на сьогодні «в тіні» працює близько 5–7 млн українців [2]. Загальний стан ринку праці та його показники подані на рис. 1 і 2 та в табл. 1.

Нестабільність світового економічного розвитку призводить до значних коливань зовнішньої та внутрішньої кон'юнктури, що безпосередньо впливає на можливість забезпечення зайнятості. Завдяки стабілізаційним тенденціям у 2012 р. загальна ситуація на ринку праці дещо поліпшилася. За 2012 р. чисельність зайнятого населення віком 15–70 років збільшилася порівняно з 2011 р. на 30,1 тис. осіб і становила 20354,3 тис. осіб.

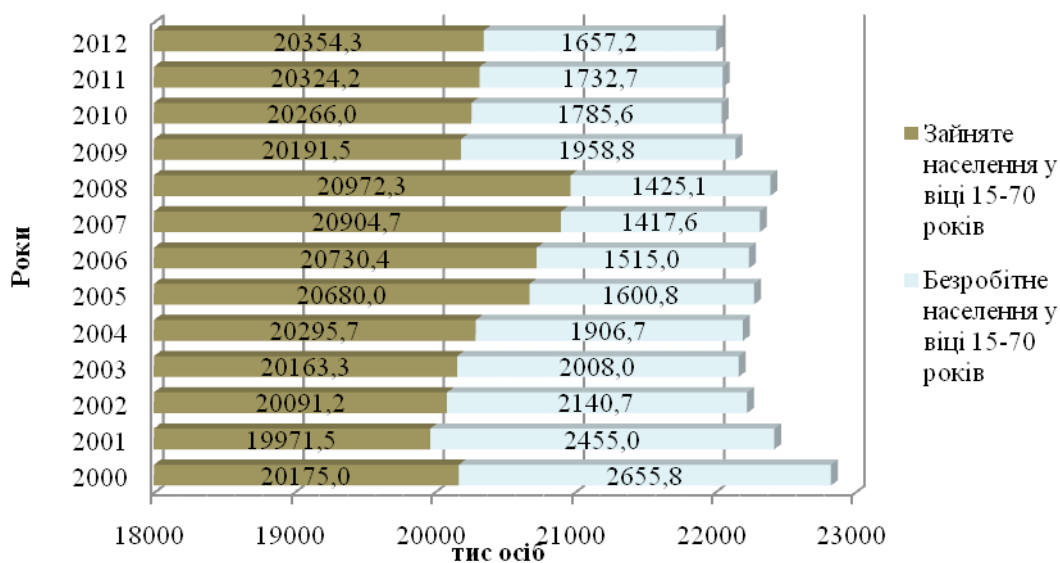

Рис. 1. Економічно активне населення України віком 15–70 років упродовж 2000–2012 рр. (складено автором на основі [3])

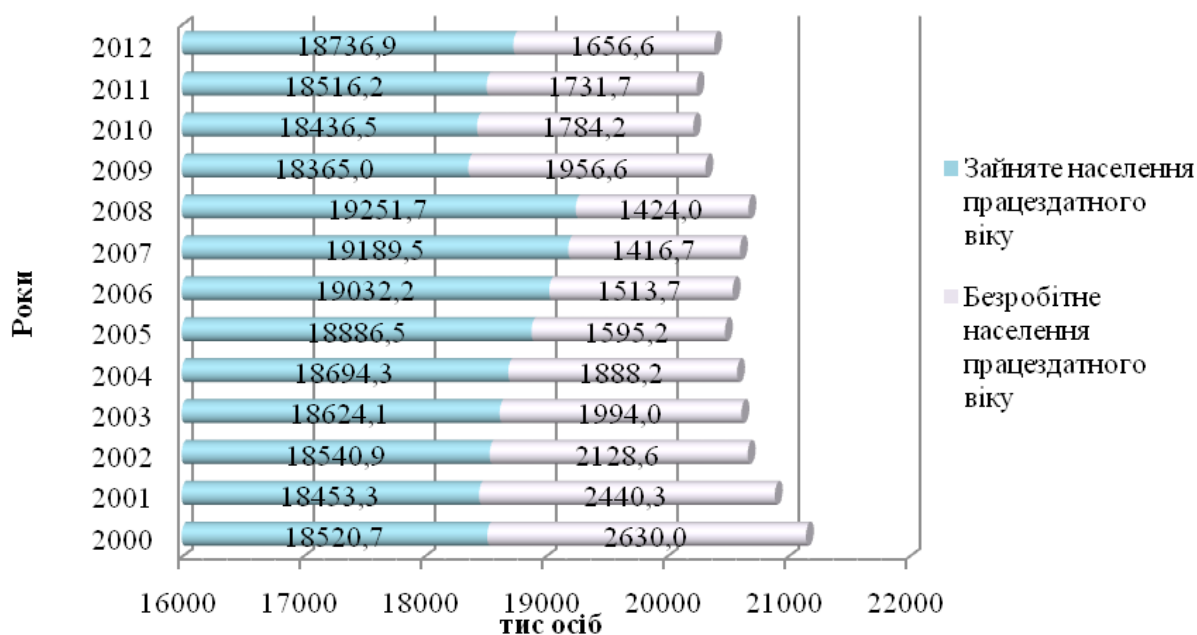

Рис. 2. Економічно активне населення України працездатного віку впродовж 2000–2012 рр. (складено автором на основі джерела) [3]

Таблиця 1

Основні показники ринку праці (річні дані) [3]

Роки	Економічно активне населення				У тому числі							
	віком 15–70 років		працездатного віку		зайняте населення				безробітне населення (за методологією МОП)			
	у середньому, тис. осіб		у середньому, тис. осіб		віком 15–70 років		працездатного віку		віком 15–70 років		працездатного віку	
	у середньому, тис. осіб	відсотків населення відповідної вікової групи	у середньому, тис. осіб	відсотків населення відповідної вікової групи	у середньому, тис. осіб	відсотків населення відповідної вікової групи	у середньому, тис. осіб	відсотків населення відповідної вікової групи	у середньому, тис. осіб	відсотків економічно активного населення відповідної вікової групи	у середньому, тис. осіб	відсотків економічно активного населення відповідної вікової групи
2000	22830,8	63,2	21150,7	73,7	20175,0	55,8	18520,7	64,5	2655,8	11,6	2630,0	12,4
2001	22426,5	62,3	20893,6	72,6	19971,5	55,4	18453,3	64,1	2455,0	10,9	2440,3	11,7
2002	22231,9	61,9	20669,5	71,7	20091,2	56,0	18540,9	64,4	2140,7	9,6	2128,6	10,3
2003	22171,3	61,8	20618,1	71,4	20163,3	56,2	18624,1	64,5	2008,0	9,1	1994,0	9,7
2004	22202,4	62,0	20582,5	71,1	20295,7	56,7	18694,3	64,6	1906,7	8,6	1888,2	9,2
2005	22280,8	62,2	20481,7	70,9	20680,0	57,7	18886,5	65,4	1600,8	7,2	1595,2	7,8
2006	22245,4	62,2	20545,9	71,2	20730,4	57,9	19032,2	65,9	1515,0	6,8	1513,7	7,4
2007	22322,3	62,6	20606,2	71,7	20904,7	58,7	19189,5	66,7	1417,6	6,4	1416,7	6,9
2008	22397,4	63,3	20675,7	72,3	20972,3	59,3	19251,7	67,3	1425,1	6,4	1424,0	6,9
2009	22150,3	63,3	20321,6	71,6	20191,5	57,7	18365,0	64,7	1958,8	8,8	1956,6	9,6
2010	22051,6	63,7	20220,7	72,0	20266,0	58,5	18436,5	65,6	1785,6	8,1	1784,2	8,8
2011	22056,9	64,3	20247,9	72,7	20324,2	59,2	18516,2	66,5	1732,7	7,9	1731,7	8,6
2012	22011,5	64,6	20393,5	73,0	20354,3	59,7	18736,9	67,1	1657,2	7,5	1656,6	8,1

Рівень зайнятості населення зріс із 59,2 до 59,7 %. Чисельність безробітних скоротилася за 2012 р. проти 2011 р. у середньому на 75,5 тис. осіб і становила 1657,2 тис. осіб. Зниження рівня безробіття відбулося майже в усіх вікових групах, насамперед серед молоді віком 15–24 років (з 18,6 до 17,3 %). Деяке зростання рівня безробіття спостерігалось й серед осіб віком 25–29 років і 50–59 років.

Усього протягом 2012 р. на обліку в службі зайнятості перебувало 1,83 млн незайнятих. Чисельність працевлаштованих громадян становила 764,4 тис. осіб, а рівень працевлаштування зріс із 41,1 % у 2011 р. до 41,9 % у 2012 р.

Обсяги звільнених працівників з економічних причин в 2012 р. не загрожували скороченням зайнятості населення. Кількість працівників, вивільнених у зв'язку зі змінами в організації виробництва та військовослужбовців, звільнених за скороченням чисельності або штату без права на пенсію, за 2012 р. становила 32,4 тис. осіб, або 6,4 % загальної кількості безробітних (506,8 тис. осіб). За даними Державної служби зайнятості України, у 2012 р. загальна кількість вивільнених із зазначених причин порівняно з відповідним періодом 2011 р. збільшилася на 5,6 % і становила 110,2 тис. осіб.

Протягом 2012 р. скорочувались обсяги вимушеної неповної зайнятості. Чисельність працівників, які перебували у відпустках без збереження заробітної плати, у 2012 р. проти відповідного періоду 2011 р. зменшилася на 51,6 тис. осіб і становила 137,9 тис. осіб (1,3 % середньооблікової кількості штатних працівників). Кількість працюючих у режимі неповного робочого дня (тижня) скоротилася на 172,1 тис. осіб і становила 736,8 тис. осіб.

Водночас ринок праці зберігає низку суттєвих системних вад, які перешкоджають ефективному поширенню позитивних соціальних ефектів економічного розвитку.

Зберігається значна частка неформальної зайнятості, переважно в сільському господарстві (64,8 %), а також у значній кількості в будівництві, торгівлі, ремонті автомобілів, діяльності готелів і ресторанів. Розвиток недержавного сектора відбувається не стільки

завдяки створенню цивілізованої системи малого й середнього бізнесу, скільки за рахунок перерозподілу населення у неформальну зайнятість.

Відхід матеріальних інтересів значної частини населення (особливо молоді) в «тінь» спотворює трудову мотивацію, соціальні та професійні орієнтації, призводить до зміни системи особистих цінностей [4, с. 95].

«Тіньова зайнятість» (використання праці найманих працівників без укладання трудових договорів і угод) і «тіньова заробітна плата» (так звана «зарплата в конвертах») – явища, які, на жаль, увійшли в наше життя й набули великих масштабів. Це не лише серйозна соціальна, але й економічна проблема. Легалізація зайнятості та заробітної плати є одним із пріоритетів державної політики зайнятості.

Сьогодні досить легко влаштуватися на роботу без укладання трудового договору. Але через таку зайнятість, яку практикують здебільшого приватні підприємці в Україні, соціально не захищеними залишаються в першу чергу працівники. Ненормований робочий день, відсутність оплати лікарняного та відпустки, залежність розміру заробітної плати тільки від роботодавця, відсутність записів у трудовій книжці та несплата внесків до Пенсійного фонду України – це неповний перелік порушення вимог трудового законодавства роботодавцями. З цим пов'язана також можливість (наприклад, у випадку конфлікту з роботодавцем) невивлати заробітної плати працівникові.

Непоодинокими є випадки, коли найманого працівника, який працював без оформлення трудових відносин, звільняють із роботи не розрахувавшись з ним, за так звану «нестачу коштів, або цінностей». У такому разі більшість юристів навіть не хочуть братися за трудові суперечки, оскільки знають, що практично безнадійно притягнути до відповідальності працедавця, який не заплатив своєму працівнику [5, с. 92].

Слід зазначити, що більшість приватних підприємців, які використовують найману робочу силу, ведуть недостовірний облік робочого часу, тобто працівники працюють по 10–12

год на добу, без вихідних, а заробітна плата в трудовому договорі встановлена на рівні 250–300 грн. Оплата роботи в понаднормовий час, у святкові й неробочі дні не проводиться.

Важливо, щоб наймані працівники зрозуміли, що легальні трудові відносини для них вигідніші. Працюючи нелегально, працівник у подальшому отримуватиме мізерну пенсію та допомогу з безробіття. Та й роботодавець, працюючи в «тіні», почувається невпевнено, адже ризикує, що до нього прийдуть із перевіркою. Разом із тим, підприємцям вигідно не оформляти працівників – вони не платять за останніх податків і не сплачують відрахування до фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування, до пенсійного фонду.

Відносно неформальних ринків праці, XV Міжнародна конференція статистики праці (у січні 1993 р.) прийняла, враховуючи глобалізаційні процеси, конвенційний підхід до визначення і статистичного виміру неофіційного сектора. В резолюції конференції вказується: «У широкому розумінні неформальний сектор – це сукупність одиниць, зайнятих виробництвом товарів і послуг з метою забезпечення працею і доходами осіб, які беруть у ньому участь. Зазвичай, ці виробничі одиниці мають низький рівень організації виробництва, зовсім або практично не мають розподілу праці та капіталу як фактора виробництва, відрізняються малим масштабом діяльності. Трудові відносини, якщо вони існують, базуються переважно не на договорах із формальними гарантіями, а на випадковій зайнятості або родинних і особистих відносинах» [6, с. 111].

У структурі тіньової зайнятості виокремлюють:

- зайнятість у кримінальній економіці – повністю нелегальну діяльність як у сфері виробництва, так і у сфері обігу;
- зайнятість у прихованій економіці – нелегальну діяльність у рамках легальної зайнятості.

Прихована зайнятість існує насамперед як неформальна зайнятість, тобто трудова діяльність дозволена чинним законодавством, проте процедура її реєстрації не передбачена або обмежена, а результати (доходи) не враховують-

ся офіційною статистикою (не декларуються) і не підлягають оподаткуванню. Така зайнятість працівників у багатьох країнах є вторинною. Масштаби виробництва й вид діяльності в цьому випадку до уваги не беруться.

Кримінальна зайнятість найчастіше функціонує поза правовим полем, тому завжди нелегальна. Вона означає економічну діяльність без реєстрації й ліцензування, часто випадкового характеру, з ухилянням від сплати податків і ризиком конфліктів із правоохоронними органами. На відміну від прихованої зайнятості, кримінальна зайнятість має первинний характер. Це – підпільна діяльність з виробництва, транспортування та реалізації продукції, а також фіктивна діяльність – спекуляція, корупція, шахрайство тощо.

Погодимось з Е. Лібановою, що кримінальне ремесло є специфічним видом праці. Професійна злочинність має свою сферу реалізації (попит – пропозиція), робочу силу, кримінальний сектор ринку праці та реалізується шляхом кримінальної зайнятості.

Кримінальна робоча сила як соціальне явище поповнюється за рахунок осіб, які або раніше скоювали злочини, або за своїми особистими якостями, наприклад, стійкою антисоціальною спрямованістю, чи за інших обставин, готові перейти до групи професійних злочинців, зробити кримінальну діяльність своїм професійним заняттям [7, с. 273–274].

І. Петрова вважає, що складовими тіньової зайнятості в Україні є:

- зайнятість на підприємствах неформального сектора: самозайняті на підприємствах без реєстрації; на незареєстрованих підприємствах із найманими працівниками;
- зайнятість поза підприємствами неформального сектора: зайняті на підприємствах формального сектора, випадково зайняті, зайняті в домашньому господарстві (крім тих видів діяльності, які переходять межі виробництва) [8, с. 4].

На думку В. Міненка, особами та суб'єктив неформальної зайнятості є:

- ті, хто займаються підприємницькою діяльністю без створення юридичної особи та зайняті індивідуально (незалежні вуличні продавці, водії таксі, майстри з ремонту побутової

техніки), сільськогосподарські (фермерські) господарства, керівники яких зареєстровані як індивідуальні підприємці без створення юридичної особи;

- ті, хто займається професіональними послугами (лікарі, нотаріуси, аудиторі) незалежно від того, чи є у них державна реєстрація як підприємця без створення юридичної особи;
- ті, хто займаються платними послугами вдома (охорона, водії, няні, гувернантки, домашні кухарі, секретарі).

Ми пропонуємо доповнити цю класифікацію четвертою групою – особи надомної праці, до якої зараховують розвиток ринку фрілансерів (віддалений працівник) і коверкінг-центрів (які спільно працюють).

Інші українські науковці виокремлюють ще одну групу осіб (робітників) неформальної зайнятості, яких підприємство виводить за штат (звільняє) і переводить до кадрового агентства, яке укладає з ними трудові договори (аутстафінг). Але фактично вони продовжують працювати у тій самій організації.

За ще однією класифікацією на тіншовому ринку праці України виокремлюють такі три основні групи:

- зайняті одночасно і в офіційній, і в тіншовій економіці (друга робота після або паралельно з основною);
- зайняті виключно в тіншовій економіці, тобто незареєстровані;
- нелегальні іммігранти, які не мають права працювати офіційно і в яких немає вибору між офіційною та тіншовою зайнятістю.

Цікавим є той факт, що для тіншової економіки розвинених країн характерна тенденція найму «маргінальних робітників» (недавніх легальних і нелегальних іммігрантів, домогосподарок, відставників, студентів) [9, 10].

Серед особливостей неформального сектора слід назвати його значне розшарування й поляризацію. На одному полюсі знаходяться зайняті з дуже високим рівнем доходів, що дозволяє їм перейти до більш великого бізнесу, на іншому – низькооплачувані, особи зі зниженою працездатністю, люмпенізовані особи.

Для них можливість знайти роботу у формальному секторі економіки обмежена, і чим довше вони працюють у неформальному сек-

торі, тим складніше їм вийти за його межі. Між цими полюсами знаходиться значна частка зайнятих, диференційованих за рівнями кваліфікації, доходів і зв'язку з неформальним сектором.

Отже, тіншова зайнятість охоплює всі форми оплачуваної роботи за наймом і не за наймом, які формально не зареєстровані (не враховані державною статистикою, податковими органами і не підлягають регулюванню).

Наведені вище види неформальної зайнятості підтверджують загальновідомий факт, що атипівість зайнятості визначається як безробіття. А враховуючи проблему, яку ми досліджуємо в цій статті, то в більшості випадків тіншова зайнятість сьогодні в Україні породжена офіційним безробіттям.

Саме тому економічну категорію «дихотомія» було обрано для наукового розуміння проблемного стану на ринку праці, наголошуючи саме на логічному протиставленні його двох складових (із безлічі інших) зайнятості та безробітті [5, с. 95–96]. Відповідно до загальноприйнятого тлумачення, дихотомія (з грец. *διχотоμία*: *διχο*, «надвое» + *τομή*, «ділення») – це роздвоєння, поступове ділення на дві частини, що не пов'язані між собою, або розподілення будь-якого цілого поняття на дві окремі частки, що не схожі одна на одну та повністю вичерпують обсяг розподіленого.

На вибір особи приховувати чи декларувати свої доходи впливає можливість мінімізації втрат, які пов'язані з таким рішенням. У табл. 2 наведена порівняльна характеристика щодо втрат за умов діяльності в офіційному і тіншовому секторах, яка підготовлена в рамках проекту «Позиція громадськості щодо урядових пріоритетів та інституціоналізація урядових консультацій з громадськістю» [1, с. 52].

З огляду на викладене вище, основні напрями регулювання економіки, спрямовані на скорочення неформальної (тіншової) зайнятості, можуть бути сформульовані так:

- включити до проекту Трудового кодексу України статті, в яких би порушувалося питання нелегальної зайнятості та державного нагляду за нею. В цьому контексті слід зазначити те, що викликає певний сумнів норма проекту Трудового кодексу України (ст. 41)

щодо необов'язковості укладення трудових договорів у письмовій формі, а саме: «Трудовий договір вважається укладеним і тоді, коли працівника за розпорядженням чи з дозволу роботодавця фактично було допущено до роботи без укладення трудового договору».

Адже в такому випадку це провокує роботодавця на впровадження неформальної зайнятості, що призводить до фактичного свавілля роботодавця та відсутності соціального захисту працівника;

Таблиця 2

Втрати, пов'язані з перебуванням в офіційному та тіньовому секторах економіки [1]

Втрати, пов'язані з перебуванням в офіційному секторі	Втрати, пов'язані з перебуванням у тіньовому секторі
1. Сума сплачених податків. 2. Час, витрачений на з'ясування, як саме декларувати свій дохід. 3. Внески до Пенсійного фонду та інших фондів соціального страхування. 4. Відчуття невідповідності сплачених податків і внесків та наданих державою послуг. 5. Ризик, що навіть сумлінний платник податків буде покараний через якийсь свій «недогляд». 6. Втрати деяких пільг, на які особа могла б претендувати, якби приховала частину свого доходу	1. Ризик бути покараними за приховування доходів. 2. Позбавлення участі в соціальній системі за умови, якщо громадянин не знаходить спосіб користуватися благами системи, не сплачуючи внесків до цієї системи

- з метою легалізації тіньової зайнятості необхідно значно збільшити кількість перевірок, у першу чергу тих, хто «працює непрозоро» суб'єктів підприємницької діяльності. Результатами таких заходів має бути реєстрація трудових договорів між підприємцями-фізичними особами та найманими працівниками, застосування існуючих важелів впливу на порушників трудового законодавства, зокрема, притягнення осіб до відповідальності за тіньову діяльність, поповнення бюджету за рахунок донарахованих податків;

- розроблення та прийняття законопроекту про боротьбу з нелегальною зайнятістю. В ньому мають бути чітко прописані всі форми нелегальної зайнятості. Згідно із цим законопроектом, до відповідальності слід притягувати громадян, які замовляють «ліву» роботу за кордоном. Протизаконним має визнаватися навіть оголошення в газеті, за допомогою якого роботодавець-нелегал хоче притягнути клієнтів для роботи за кордоном.

Підприємства, що наймають тіньових працівників (у тому числі іммігрантів) або порушують закон про відрядження працівників, можуть бути не тільки покарані грошовими штрафами, а їх керівники – усунені на певний

строк від виконання державних замовлень, але й позбавленні волі. Закон має регулювати співпрацю між службою зайнятості, митними органами, пенсійними фондами, фондами соціального страхування та іншими організаціями в боротьбі з нелегальною зайнятістю;

- розширення попиту на робочу силу в офіційній економіці, створення нових робочих місць, розширення можливості працевлаштування у сфері формальної зайнятості, а також зростання оплати праці й прибутків у всіх сферах і видах офіційної економічної діяльності. Розроблення такої програми щодо створення нових робочих місць, яка б відбивала об'єктивний, фактичний стан справ, тобто без «приписок» працевлаштування осіб на вільні робочі місця чи виведення робочих місць із неформального сектора;

- розробка й реалізація дієвих заходів захисту населення з боку держави від фінансових шахрайств, забезпечення гарантії захищеності заощаджень і капіталів (зрозуміло, і самого інституту приватної власності).

Отже, основним принципом реалізації заходів щодо детінізації ринку праці в інноваційних умовах господарювання має стати

покращення умов ведення бізнесу та оплати праці сумлінних платників податків.

Серед основних напрямів детінізації ринку праці мають бути: зменшення навантаження на оплату праці податками та страховими внесками, посилення зв'язку між фактично сплаченими страховими внесками та розміром пенсійного забезпечення, перерозподіл розмірів страхових внесків між працюючим і роботодавцем, посилення відповідальності за ухилення від сплати податків і страхових внесків, покращення адміністрування податків, запровадження індикативних заробітних плат, підвищення якості соціальних послуг [11, с. 27, 31; 12, с. 125–127].

ЛІТЕРАТУРА

1. Шарікова О. В. Податкова політика як фактор легалізації «тіньової» заробітної плати / О. В. Шарікова // Економіка та держава. – 2010. – № 10. – С. 49–52.
2. До 7 мільйонів українців працюють «в тіні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tsn.ua/groshi/do-7-milyoniv-ukrayinciv-pracuuyut-v-tini.html>. – Назва з екрана.
3. Статистична інформація [Електронний ресурс] / Державний комітет статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>. – Назва з екрана.
4. Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2013 році : щорічне Послання Президента України до ВР України. – К. : НІСД, 2013. – С. 95.
5. Краус Н. М. Детермінанти тіньової економіки в інноваційних умовах господарювання : монографія / Краус Н. М. – Полтава : Дивосвіт, 2014. – 148 с.
6. Міненко В. Л. Зайнятість населення у неформальному секторі економіки: сутність та методи вимірювання / В. Л. Міненко // Економіка та держава. – 2010. – № 4. – С. 111.
7. Лібанова Е. Ринок праці та соціальний захист : навч. посіб. із соціальної політики / Е. Лібанова, О. Палій. – К. : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2004. – 491 с.
8. Петрова І. Л. Заходи економічної та соціальної політики в сегменті неформальної зайнятості / І. Л. Петрова // Україна: аспекти праці. – 2006. – № 3. – С. 4.
9. Основные подходы к анализу российской неформальной экономики (Ш. Лейтер, Д. Тедстром) [Електронний ресурс] // Экономическая теория преступлений и наказаний. – 2002. – № 4. – Режим доступу: <http://corruption.rsuh.ru/magazine/4-1/n4-13.shtml>. – Назва з екрана.
10. Ретунських В. В. Теоретичні підходи до дослідження тіньового сектора економіки: регіональний аспект / В. В. Ретунських // Науковий вісник ЧДІЕУ. – 2010. – № 2 (6). – С. 60.
11. Тіньова економіка в Україні: масштаби та напрямки подолання / Т. А. Тищук, Ю. М. Харазішвілі, О. В. Иванов ; за заг. ред. Я. А. Жаліла. – К. : НІСД. – 2011. – 96 с.
12. Краус Н. М. Вплив податкової політики на тіньову зайнятість ринку праці в інноваційній економіці / Н. М. Краус // Бізнес та умови його розвитку: національний та міжнародний дискурси : матеріали Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., 15–17 трав. 2012 р., м. Донецьк / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Донец. нац. ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського, Акад. готел. менедж. та харчування ; ред. кол. : Шубін О. О. (гол. ред.) [та ін.]. – Донецьк : [ДонНУЕТ], 2012. – С. 125–127.

Н. Н. Краус, кандидат економічних наук (ВУЗ Укоопсоюзу «Полтавський університет економіки і торгівлі»). **Дихотомія ринку труда: теневая и официальная составляющие.**

Аннотация. Проведено исследование в подтверждение того, что атипичность занятости определяется как безработица, а в большинстве случаев теневая занятость порождена официальной безработицей. Именно поэтому экономическая категория «дихотомия» было избрана для научного понимания проблемного состояния рынка труда, подчеркивая именно логическое противопоставление его двух составляющих: занятости и безработицы.

Рассмотрено и проанализировано общее состояние и тенденции рынка труда Украины в 2000–2012 гг. Определено структуру теневой занятости и ее составляющие. Предлагает-

ся дополнить классификацию лиц и субъектов неформальной занятости дополнительной группой, а именно: лица домашнего труда – фрилансеры (отдаленные работники) и коверкинг-центры (совместно работающие).

Ключевые слова: дихотомия рынка труда, теневая занятость, неформальная занятость, официальная безработица, нелегальная деятельность, легализация.

N. M. Kraus, *Cand. Econ. Sci.*, associate professor (Higher educational establishment of Ukoop-spilka «Poltava University of Economy and Trade»). **The dichotomy of the labor market: shadow and official components.**

Summary. Research in confirmation that atypical employment is defined as unemployment and, in most cases, shadow employment generated by the official unemployment is carried in the article. Therefore, an economic category «dichotomy» was selected for the scientific understanding of the problem of the labor market, emphasizing the logical opposition of its two components: employment and unemployment.

The overall status and trends of the labor market of Ukraine for 2000–2012 years are considered and analyzed. The structure of shadow employment and its components are determined. It is proposed a complement the classification of persons and entities informal employment additional groups, namely: individual home work – freelancers (remote worker) and coverking-centers (co-workers).

Keywords: dichotomy of the labor market, shadow employment, informal employment, official unemployment, illegal activities, legalization.